17. 7. 2023

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Vynutitelnost mediační doložky

Jedním z hlavních úkolů a cílů práva jako takového je řešit spory mezi lidmi. Současná právní úprava nabízí hned několik způsobů, jak mohou lidé své spory urovnat. Jedním z takových způsobů jsou alternativní metody řešení sporů, resp. mimosoudní metody řešení sporů, často označované jako ADR metody (alternative dispute resolution). Jednou z těchto metod je také mediace.

Přestože mediace a alternativní metody řešení sporů mají své kořeny zejména ve Velké Británii a USA, kde se také těší nemalé popularitě, tak také v České republice můžeme pozorovat stále stoupající zájem o mediaci, jako formu řešení sporů. K tomuto vývoji zcela nepochybně přispělo přijetí zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci v roce 2012, jelikož do této doby v českém právním řádu absentovala jakákoliv ucelená úprava mediace. V návaznosti na růst popularity mediace si strany začaly do smluv stále častěji vkládat ustanovení (mediační doložky), které zavazují strany řešit spory vyplývající z konkrétní smlouvy formou mediace, namísto tradičního soudního řízení. Cílem tohoto článku bude zamyšlení nad možností vynutitelnosti mediační doložky a následcích jejího porušení, s důrazem na vztah mediační doložky a práva na přístup k soudu.

Na úvod by bylo vhodné vyjasnit terminologii vztahující se k mediaci, se kterou pracuje zákon o mediaci, a která by mohla vyvolat určité zmatení či riziko záměny některých pojmů. Zákon o mediaci používá dva zdánlivě podobné termíny, a to smlouva o provedení mediace a mediační dohoda. Jedná se ovšem o instituty odlišné od mediační doložky, které mají také odlišný účel.

Smlouva o provedení mediace je definována v ust. § 2 písm. e) zákona o mediaci, který uvádí, že: *„smlouvou o provedení mediace písemná smlouva mezi stranami konfliktu a nejméně jedním mediátorem o provedení mediace“.* Jedná se tedy o smlouvu, kterou uzavírají strany konfliktu a mediátor, uzavřením této smlouvy o provedení mediace je mediace zahájena a dochází ke stavění běhu promlčecích lhůt. Smlouva o provedení mediace defacto určuje podobu a pravidla mediace, jako je např. povinnost mlčenlivosti, odměna mediátora atd.[1] Zákonné náležitosti smlouvy o provedení mediace jsou pak uvedeny v ust. § 4 odst. 2 zákona o mediaci.

Mediační dohodu zákon o mediaci definuje v ust. § 2 písm f), kdy se mediační dohodou rozumí písemná dohoda stran konfliktu uzavřená v rámci mediace a upravující mezi nimi práva a povinnosti. Zatímco smlouva o provedení mediace musí být uzavřena vždy, tak mediační dohoda bude uzavřena pouze tehdy, pokud byla mediace úspěšná a strany konfliktu byly schopny vyřešit své spory. Mediační dohoda je tak finálním výstupem mediace, který upravuje vzájemná práva a povinnosti účastníků konfliktu. Účastníky mediační dohody jsou již pouze samotní účastnici konfliktu, bez mediátora.

Vedle těchto dvou pojmů pak stojí mediační doložka, jejíž vynutitelnosti je věnován tento článek. Mediační doložka, na rozdíl od dvou výše definovaných pojmů, není v zákoně o mediaci definována, ba dokonce zákon o mediaci s tímto pojmem vůbec nepracuje. Mediační doložku lze charakterizovat jako ujednání stran, které strany zavazuje podrobit se mediaci v případě vzniku konfliktu ze smlouvy, ke které se mediační doložka vztahuje.[2] Strany konfliktu se tak dobrovolně zavazují, že spory z konkrétní smlouvy budou přednostně řešit za využití mediace a nebudou se primárně obracet na

soud, jakožto orgán veřejné moci nadaný pravomocí řešit spory. Mediační doložku můžeme přirovnat k rozhodčí doložce, která slouží stejnému účelu a je českému právu velmi dobře známa, když i následky jejího porušení jsou v občanském soudním řádu upraveny. Na rozdíl od rozhodčí doložky ovšem není cílem mediační doložky určit pravomoc orgánu či osoby, která spor autoritativně rozhodne.[3]

Hlavním důvodem, proč otázka vynutitelnosti mediační doložky působí značné nejasnosti je fakt, že zákon o mediaci s tímto pojmem vůbec nepracuje a nikterak mediační doložku neupravuje. Zde spatřuji zcela zjevnou mezeru v platné úpravě mediace, která ne zcela reflektuje vývoj mediace a praxi stran konfliktů. Je pravdou, že úpravu mediační doložky neobsahuje ani SMĚRNICE EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY 2008/52/ES ze dne 21. května 2008, o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech, která je základem právní úpravy mediace členských států EU, včetně České republiky.

Když jsme si vyjasnili rozdíl mezi jednotlivými pojmy a platnou úpravu mediační doložky, resp. její absenci, tak můžeme přejít k hlavnímu bodu tohoto článku, a to otázce vynutitelnosti, resp. následků porušení mediační doložky. Zde je nutné zmínit, že odborná literatura je v této otázce značně zdrženlivá a konzervativní, když většina autorů bez bližšího vysvětlení spočívá na závěru, že porušení mediační doložky může mít toliko hmotněprávní následky, ovšem v žádném případě nemá vliv na právo na přístup k soudu (podání žaloby) nebo na průběh samotného soudního řízení. S tímto převládajícím názorem si dovolím polemizovat a uvést ty nejpodstatnější argumenty na podporu opačného závěru.

Nejméně kontroverzí budí hmotněprávní následky porušení mediační doložky. Je obecně přijímaným názorem, že jestliže jedna ze stran konfliktu zahájí soudní řízení v rozporu s mediační doložkou, tedy bez předchozího pokusu o vyřešení sporu za pomoci mediace, tak bude povinna nahradit z toho vniklou škodu. V praxi se nejčastěji bude jednat o vyzrazení obchodního tajemství nebo újmu na reputaci, respektive poškození dobrého jména v souvislosti se soudním řízením. Zejména velké společnosti využívají mediace právě z důvodu, aby nedošlo ke zbytečné medializaci sporu v rámci soudního řízení.[4] V případě, že povinnost vyplývající z mediační doložky byla utvrzena smluvní pokutou, tak vznikne poškozené straně nárok na její uhrazení. Institutem, o kterém se v souvislosti s hmotněprávními následky porušení mediační doložky často nehovoří, je modifikace, tedy ponížení nákladů řízení účastníka, který porušil mediační doložku. Přestože takový postup právní úprava výslovně neobsahuje, tak by šel takový postup soudu odůvodnit s odkazem na ust. § 150 občanského soudního řádu, který počítá s tím, že v případě, že se jedna ze stran nepodrobí prvnímu setkání s mediátorem nařízeného soudem, tak nemusí soud náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat. Za pomoci analogie můžeme stejný následek dovodit u porušení mediační doložky.

Je ovšem nutné podotknout, že pro strany mediační doložky budou důležitější její procesněprávní následky a vliv na přístup k soudu, resp. soudní řízení. Přestože se postižená strana domůže náhrady škody nebo smluvní pokuty, tak primární účel mediační doložky nebude naplněn, jelikož hlavní motivací, proč strany uzavírají mediační doložku je skutečnost, že chtějí předejít soudnímu řízení a vyřešit své spory jiným způsobem.

Často se objevuje názor, že pokud by mělo porušení mediační doložky jakékoliv procesněprávní důsledky, tak by se jednalo o porušení práva na spravedlivý proces zakotveného v Listině základních práv a svobod a v Evropské úmluvě o lidských právech. Takový závěr ovšem není pravdivý a je v rozporu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, a také s judikaturou Soudního dvora EU. Právo na spravedlivý proces nepatří mezi práva absolutní a jeho omezení připadá v úvahu, stejně tak je možné se „dočasně“ vzdát daného práva.[5] Takový projev vůle musí být svobodný a jednoznačný.[6] ESLP potvrdil, že vzdání se práva na přístup k soudu učiněné v rozhodčí doložce

není porušením práva na spravedlivý proces.[7] Není žádný důvod, aby se takový závěr neaplikoval také na mediační doložku, jelikož rozhodčí doložka je podstatně závažnějším zásahem do práva na spravedlivý proces, jelikož vybraný rozhodce spor rozhodne autoritativně a takové rozhodnutí je vykonatelné a často i konečné. Naopak mediace, resp. pokračování v mediaci je založeno na dobrovolnosti, strany se kdykoliv mohou rozhodnout, že mediaci ukončí, nemohou být nuceny uzavřít mediační dohodu a případná mediační dohoda není právně vymahatelná. Za využití argumentu a maiori ad minus musíme závěr ESLP o rozhodčích doložkách vztáhnout také na mediační doložky.

Dále je možné poukázat na fakt, že v mnoha státech EU existuje institut povinné mediace, což připouští i směrnice EP a Rady o některých aspektech mediace, a to v preambuli v bodě 13-14 směrnice. SDEU potvrdil, že institut povinné mediace neporušuje právo na spravedlivý proces, jestliže stranám po ukončení mediace zůstane zachováno právo na přístup k soudu.[8] V případě povinné mediace se opět jedná o podstatně závažnější zásah do práva na spravedlivý proces, když u povinné mediace je tato zákonem nařízena bez ohledu na vůli stran. Z těchto důvodů vynucení mediační doložky nepředstavuje zásah do práva na spravedlivý proces a nedochází k odpírání spravedlnosti.

Někteří odpůrci procesněprávních následků porušení mediační doložky uvádí, že tímto je porušen jeden ze základních principů mediace, a to dobrovolnost. Uvádí, že pokud jsou strany konfliktu „nuceny“ k mediaci, tak taková mediace nemá šanci na úspěch a je jen ztrátou času. Ani tyto argumenty ovšem nemohou obstát. SDEU již dříve judikoval, že dobrovolnost mediace spočívá v samotném průběhu mediace, tedy v tom, že za její průběh odpovídají samotné strany konfliktu, mohou jej organizovat a kdykoliv ukončit, nejsou nuceny uzavřít mediační dohodu.[9] Stejně tak praxe ukazuje, že mediace může mít své opodstatnění i v případech, kde se zprvu zdá, že nemůže dojít k dohodě stran. Za přispění zkušeného a schopného mediátora mohou strany přehodnotit své stanovisko nebo si alespoň vyjasnit některé sporné skutečnosti, což výrazně přispěje k zjednodušení a urychlení případného soudního řízení.

Jelikož český právní řád nikterak neupravuje následky porušení mediační doložky a stejně tak k této problematice absentuje jakákoliv judikatura českých soudů, tak by bylo vhodné se podívat do příbuzných právních řádů a judikatury okolních států, které se touto problematikou již zabývaly.

Například francouzský kasační soud, který je obdobou českého Nejvyšší soudu rozhodl, že platně uzavřená mediační doložka, která strany zavazuje podrobit se mediaci před podáním žaloby, je překážkou řízení a řízení musí být přerušeno, pokud se poškozená strana tohoto porušení dovolává.[10] Ustanovení § 1125 a § 1127 španělského občanského zákoníku uvádí, že v případě eskalačních doložek (víceúrovňové doložky obsahující určitý postup řešení sporů) nevzniká povinnost účastnit se rozhodčího řízení, pokud nebyla naplněna povinnost pokusu o mediaci. Jednoduchou analogií lze tento závěr vztáhnout také na soudní řízení. Ustanovení § 1725 belgického soudního řádu zakotvuje povinnost rozhodce či soudu přerušit řízení, pokud ohledně předmětu sporu byla platně uzavřena mediační doložka.

Naopak v Německu existuje dlouhodobá a konstantní judikatura soudů, která v případě porušení mediační doložky považuje podanou žalobu za předčasnou. Platně sjednaná mediační doložka je podmínkou přípustnosti žaloby a spor je defacto dočasně nežalovatelný.[11]

Můžeme tak vidět, že mnoho států, jejichž právní řád je založen na stejných tradicích a principech jako ten náš přisuzuje mediační doložce procesněprávní charakter. Nakonec i český občanský soudní řád ve svém ust. § 100 odst. 2 dává soudci možnost přerušit řízení až na 3 měsíce a nařídit stranám první setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin. Tento postup může soud využít i pokud nebyla

mediační doložka uzavřena, tzn. že mezi stranami nikdy neexistovala vůle podrobit se mediaci, zatímco u mediační doložky je zcela zjevné, že mezi stranami existovala či existuje vůle využít před podáním žaloby mediaci a být touto povinností vázán. Výše zmíněná idea tedy není cizí ani našemu právnímu řádu a názory, že porušení mediační doložky nemohou vyvolat procesněprávní následky bez dalšího již dnes nemohou obstát. Bylo by tak vhodné, kdyby se nad touto problematikou zákonodárce zamyslel a vyplnil mezeru v zákoně o mediaci. Stejně tak bude zajímavé sledovat, zdali se tato problematika dostane před Nejvyšší soud a případně jaké stanovisko zaujme.

Mgr. Vojtěch Hermann

sokol
novák
tdpA

Sokol, Novák, Trojan, Doleček a partneři, advokátní kancelář s.r.o.

Na strži 2102/61a
140 00 Praha 4

Tel.: +420 270 005 533
e-mail: info@sntd.cz

---

[1] HÁJKOVÁ, Šárka In DOLEŽALOVÁ, Martina a kol. Zákon o mediaci. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H.

Beck, 2013, s. 14

[2] HRNČIŘÍKOVÁ, Miluše a kol. Mediační, prorogační a rozhodčí doložky o řešení přeshraničních sporů.Praha:

Leges, 2019, s. 9

[3] Tamtéž, s. 21

[4] SALEHIJAM, Maryam. Mediation Clauses: Enforceability and Impact. Singapore Academy of Law Journal,2019 Vol. 31, Special Issue, s. 619

[5] KMEC, Jiří. In KMEC, Jiří a kol. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck,

2012, s. 630

[6] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2014, sp.zn. 33 Cdo 1354/2014

[7] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 2. 1980, Deweer proti Belgii, stížnost č. 6903/75

[8] Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 14. června 2017, Menini a Rampanelli, C-75/16

[9] Tamtéž

[10] Rozhodnutí Cour de Cassation ve věci Poiré c. Tripier et autres ze dne 14 února 2003, Chambre mixte, Judgement no. 217

[11] Rozhodnutí Bundesgerichtshof ze dne 23. listopadu 1983, NJW 1984, 669

Rozhodnutí zemského soudu v Münsteru ze dne 21. prosince 2000, DstRE 2001,614

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Lze sjednat kupní smlouvu s „utajenou“ kupní cenou?
- Novela stavebního zákona: přehled změn a dopadů do praxe po dokončení legislativního procesu
- Energetická náročnost budovy jako cenotvorný faktor
- Přechodná ustanovení novely stavebního zákona – co s vydaným závazným stanoviskem a JES?
- Koncentrace řízení v aktuální judikatuře Nejvyššího soudu
- Aktuální závěry ÚS a ESLP k právům biologického otce (První část – judikatura Ústavního soudu ČR)
- Podílové spoluvlastnictví manželů po rozsudku SDEU ve věci C-300/25 Duftošek
- Předkupní právo jako možná past
- Sleva z kupní ceny vadné nemovitosti podle aktuální judikatury Nejvyššího soudu
- Povinnosti transparentnosti podle AI Actu
- Když rodič nepředá dítě - náhradní péče a úhrada nákladů podle novely rodinného práva